

Euroopan unionin
osarahoittama

HÄMEEN LIITTO
Regional Council of Häme

Opas ympäristökasvatustoiminnan järjestämiseen alakoululaisille

HAMK

Hämeen ammatti-
korkeakoulu

KOTILO

Kuluttajien osallistaminen jätteiden
syntypaikkajittelun edistämiseen

Sisällysluettelo

<u>Ympäristökasvatusta tulevaisuuden aikuisille</u>	3
<u>Tekijät ja kiitokset</u>	4
<u>Vierailun sopiminen</u>	6
<u>Ohjelman suunnittelu</u>	7
<u>Vinkkejä sujuvaan kouluvierailuun</u>	9
<u>Esimerkki: alustus vierailulle</u>	11
<u>Vaihtoehtoja kouluvierailun sisältöön</u>	12
<u>Leikkejä</u>	15
<u>Helppoa lopputekemistä</u>	18
<u>Sanastokortit</u>	19
<u>Jätepiktogrammit</u>	58
<u>Kestävien elämäntapojen bingo</u>	68
<u>Lähteitä ja lisätietoja</u>	70
<u>Kuvälähdeluettelo</u>	72

Ympäristökasvatusta tulevaisuuden aikuisille

Tämän oppaan on tarkoitus auttaa ja tukea kouluvierailun vetäjää ympäristökasvatukseen painottuvan kouluvierailun suunnittelussa sekä ohjaamisessa. Oppaassa on yleisiä ohjeita vierailun järjestämistä varten sekä materiaaleja sisällön suunnitteluun.

Kokosimme oppaan ajatellen, että kouluvierailuja voi tehdä kuka vain koulutustaustasta huolimatta. Vaikka oppaalla ei ole varsinaista kohderyhmää, sieltä löytyy muutamia vinkkejä ja toimintaohjeita esimerkiksi työkokeiluun menevälle nuorelle. **Kouluvierailu ei siis pelkästään opeta lapsille tärkeitä tietoja ja taitoja, vaan antaa myös vetäjälle ymmärrystä omista kyvyistään toimia vastuullisessa tehtävässä.** Opettajalta pyydetyn palautteen perusteella kouluvierailun tehnyt vetäjä voi vaikkapa kirjoittaa ansioluetteloonsa omista vahvuuksistaan, miksei myös kehityskohteistaan.

Oppaan alussa on yleisiä ohjeita ja vinkkejä vierailun toteuttamiseen liittyen. Sieltä löytyvät ohjeet vierailun sopimisesta sekä käytännön asioista, joita tulee ottaa huomioon vierailun suunnittelussa. Myös vetäjälle on kerätty materiaalia tutustuttavaksi ennen kouluvierailua.

Oppaan aiheet liittyvät vahvasti lajitteluun, jätteisiin, kierrätykseen sekä kestäviin elämäntapoihin. **Opas tarjoaa kouluvierailun ohjelmalle sisältövaihtoehtoja, joista vetäjä voi valita tilanteeseen sopivat ja täydentää niitä omilla ideoillaan.** Leikit ja pelit on suurimmaksi osaksi suunniteltu niin, ettei niiden vetämiseen tarvitse paljon erilaisia välineitä.

Vetäjän työtä tukevat lisäksi **sanastokortit**, jotka lyhyesti kertovat aihealueen tärkeistä termeistä. Oppaan sisältöjä voi myös jakaa eri tavoin: niitä voi tulostaa kaikille oppilaille jaettavaksi, tulostaa yksittäisiä sivuja leikeissä yhteisesti käytettäväksi tai näyttää niitä näytöltä koko luokalle. Sisältöjä voi myös soveltaa helposti eri-ikäisille oppilaille tai muokata tietyille ryhmälle sopivaksi.

Ehdotetuista sisällöistä voi koostaa ohjelmaa joko yhdelle oppitunnille tai useamman vierailukerran sarjalle. **Opas mahdollistaa oman luovuuden hyödyntämisen.** Kannustamme rohkeasti tekemään yhteistyötä niin opettajien kuin oppilaidenkin kanssa, etenkin useamman vierailukerran sarjan suunnittelussa. Sisältö on suunnattu Kanta-Hämeen alueen alakoululaisille.

Mukavia hetkiä ympäristökasvatuksen parissa!

Viittaa tähän oppaaseen:

KOTILO-hanke, Kuutamo, A., Laari, S. & Lång, C. (2025). Opas ympäristökasvatustoiminnan järjestämiseen alakoululaisille. Kuluttajien osallistaminen jätteiden syntypaikkalajittelun edistämiseen - KOTILO - hankkeen julkaisu. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Oppaan muotoutumiseen on vaikuttanut merkittävästi:

Laari, Salla (2025). Vetäjän opas ympäristökasvatustoiminnan järjestämiseen 1.-2.-luokkalaisille. Opinnäytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2025091024564>

Kuluttajien osallistaminen jätteiden syntypaikkalajittelun edistämiseen – KOTILO (A80574)

- Kesto: 1.9.2023 – 31.12.2025
- Toteuttaja: Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK
- Rahoittaja: Euroopan aluekehitysrahasto
 - Toimintalinja: 2 Hiilineutraali Suomi
 - Erytystavoite: 2.3 Kiertotalouteen siirtymisen edistäminen
- Budjetti: 288 424 €, josta EU-tukea 201 881 €

Lapsuudessa saatu laadukas ympäristökasvatus kannustaa mm. jätteiden lajittelurutiiniin aikuisena. Lapsi voi myös vaikuttaa oman perheensä lajittelukäyttäytymiseen. Siksi ympäristökasvatus on merkittävä tekijä kuluttajien ja kotitalouksien osallistamisessa kiertotalouteen.

Kiertotaloudessa ja kestävyysrajoissa elävä yhteiskunta ei synny vain teknisillä ratkaisuilla, vaan niitä käyttämään ja jatkokehittämään tarvitaan ihmisiä. Ottamalla mukaan kaikenikäiset ja eritaustaiset henkilöt luomme oikeudenmukaisemman siirtymän kohti hiilineutraalia elämää. Varsinkin lasten ja nuorten osallisuus on erinomainen pohja uusille oivalluksille, sekä tärkeä tekijä tulevaisuuskon luomisessa.

Hankkeen sivu: hamk.fi/kotilo

Vierailun sopiminen

- Ota yhteyttä valitsemasi koulun rehtoriin.
 - Yhteystiedot löytyvät kunnan sivuilta.
 - Esitä toiveesi vierailusta.
 - Sovi luokka ja ajankohta rehtorin tai luokanopettajan kanssa.
 - Pyydä saada luokanopettajan yhteystiedot, jotta voit suunnitella vierailun sisällön oppilaille sopivaksi.
 - Tarkoitus on selvittää ennen vierailua oppilaiden osaamista, jolloin ohjelman suunnittelu on helpompaa ja se vastaa sisällöltään paremmin oppilaiden osaamistasoa.
 - Voit kysyä esimerkiksi:
Onko jätteiden lajittelu oppilaille jo ennestään tuttua toimintaa?
Onko oppilaille puhuttu aikaisemmin kierrätyksestä?
Onko jätteisiin ja jätehuollonprosesseihin liittyvä sanasto tuttua?
Onko kestävästä elämäntavoista ollut puhetta tai yleisesti siitä, kuinka voimme arjessa toimia ympäristön hyväksi?
- Varmista tarvitsemasi tila ajoissa ja varaudu varasuunnitelmalla.
 - Tila voi olla esimerkiksi luokka, liikuntasali tai koulun piha.
 - Liikuntasali täytyy todennäköisesti varata – neuvottele opettajan kanssa.
 - Jos toiminta on ulkona, pyydä opettajaa viestimään vanhemmille, jotta lapsilla on sään mukainen varustus.
 - Sisältö kannattaa suunnitella varmuuden vuoksi niin, että sen voi myös tarvittaessa vetää sisällä luokassa.
- Tarvikkeet ja laitteet
 - Varmista, löytyvätkö kaikki tarvitsemasi tarvikkeet ja laitteet koululta.
 - Esimerkki: jos aiot näyttää lapsille videon, varmista että siihen tarvittavat laitteet ovat saatavissa.
 - Ota mukaan puuttuvat tarvikkeet tai muuta suunnitelmaa, jos jotain ei ole saatavissa.
- Jos vierailua pitää dokumentoida, selvitä kuvauslupa tarvittaessa etukäteen opettajan kanssa.
- Mieti oppitunnin valmisteluiden kesto ja varmista sisäänpääsy etukäteen.

Ohjelman suunnittelu

- Kielenkäyttö ja toiminta tulisi mukauttaa lasten ikätasoon ja kehitysvaiheeseen sopivaksi.
 - 1.–2. -luokkalaisille voi aluksi puhua jätteiden sijaan roskista.
 - 7–9-vuotias lapsi voi olla hieman epävarma ja kaivata varmistusta ympäriltään. Tehtävien aloittaminen voi tästä syystä olla aluksi hankalaa tai hidasta, mutta yleensä tämän ikäiset lapset ovat aktiivisia ja innokkaita osallistumaan.
 - 10–12-vuotias lapsi kykenee jo käymään syvällisiä ja moniulotteisempia keskusteluja. Tehtäviin osallistaminen voi kuitenkin olla haastavaa ja vaatia enemmän ponnisteluja.
 - Kannusta ja anna tarvittaessa esimerkkejä keskustelun sekä luovan ajattelun käynnistämiseksi.
 - Kehu ja anna myönteistä palautetta jo yrittämisestäkin.
 - On silti hyvä muistaa, että jokainen lapsi ja luokka ovat kuitenkin omanlaisiaan, eikä kannata toimia pelkkien oletusten perusteella.
- Suosi yhdessä tehtävää toimintaa – kaikki voivat osallistua tietotasosta riippumatta.
- Sovella tunnettuja leikkejä – helpottaa leikin omaksumisessa.
- Konkretisoi kierrättämisen hyöty – edesauttaa uusien tapojen omaksumisessa. Voit ottaa mukaan tai kysyä ennen vierailua koululta esimerkiksi tiskiharjan, vessapaperirullan hylsyn, sanomalehden, limutölkin tai kaupan muovikassin havainnollistamista varten.
- Hyödynnä satuja ja tarinallisuutta – herättää mielenkiinnon.
- Käytä kuvia, pehmolelua tai muuta visuaalista tukea – edesauttaa toiminnan sisäistämisessä.
- Jos haluat käyttää teknisiä välineitä, esimerkiksi oppilaiden puhelimia Kahoot! -pelin pelaamiseen, tarkista opettajalta että tämä on ok.

- Suosi kestoiltaan lyhyitä leikkejä – säilyttävät mielenkiinnon ja keskittymisen.
- Luo selkeä 45 minuutin paketti.
 - Pidä lähellä ohjeet, joista nopeasti tarkistaa leikin kulun.
 - Lisätehtävä nopeimmille, mikäli oppilaat ovat eri aikaan valmiita.
 - Tekemistä kannattaa olla suunniteltuna mieluummin liikaa, kun liian vähän – kuitenkin niin, että alkuun tulee ne leikit, jotka ensisijaisesti haluat vetää.
- Suunnittele sisältö, joka onnistuu sovitussa tilassa.
 - Ulkotoiminnassa suunnittele vaihtoehtoinen tekeminen sään varalle.
- Eteen voi tulla tilanne, jossa jotkut oppilaista eivät tahdo osallistua toimintaan.
 - Voit halutessasi tarjota heille muuta sopivaa tekemistä. Esimerkiksi:
 - Pyydä oppilasta piirtämään ja nimeämään eri jätteitä.
 - Pyydä oppilasta piirtämään, mitä ja miten hän kierrätti viimeksi.
 - Pyydä oppilasta keksimään ja kirjoittamaan omia vaihtoehtoja kestävien elämäntapojen bingoon.
 - Huomioithan kuitenkin, että vastuu oppilaista, jotka eivät osallistu toimintaan on aina opettajalla.
 - Älä siis huoli, jos sinulla ei ole erityistä ohjelmaa niille, jotka eivät tahdo osallistua yhteiseen toimintaan.

Kuva: KOTILO-hanke

Vinkkejä sujuvaan kouluvierailuun

Ennen vierailua

- Tutustu alla oleviin linkkeihin. Niistä löytyy tietoa oppaan aiheisiin liittyen.
 - [LHJ:n lajitteluoppaasta](#) löytyy kattavasti esimerkkejä eri kotitalousjätteistä.
 - [Marttojen sivuilta](#) löytyy tietoa lajittelusta ja kierrätyksestä.
 - Kierrättämisestä ja etenkin sen vaikutuksista kerrotaan [Syken julkaisussa](#).
 - [Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton sivuilta](#) löytyy kooste opetussuunnitelman kohdista, joissa mainitaan kestävä elämäntavan käsite. Koosteesta kannattaa lukea luvut 13 ja 14. Ne auttavat ymmärtämään alakoulun eri vuosiluokkien tavoitteita ja osaamista kestäviin elämäntapoihin liittyen.
 - [Vihreän lipun sivuilla](#) on vaikuttavimpien ympäristötekojen listoja eri teemoista, jotka jokainen liittyvät kestäviin elämäntapoihin.
- Materiaalien läpikäynti helpottaa vierailun sujumista. Lisäksi tuntemalla vierailun aiheen hyvin on helpompi vastata yllättäviin kysymyksiin.
 - Jos et valmistautumisesta huolimatta tiedä vastausta jokaiseen kysymykseen, voitte etsiä niitä yhdessä tai voit todeta, ettet tiedä.

Vierailupäivänä

- Ole ajoissa paikalla.
- Etsi opettaja sovitusta paikasta.
- Tee tarvittavat valmistelut ennen oppitunnin alkua, esimerkiksi ota tarvikkeet esille, laita valitsemasi video esitysvalmiuteen jne.
- Esittele itsesi: **kuka olet ja mistä tulet**, esimerkiksi oppilaitoksesi.
- Vedä suunniteltu sisältö - mukauta tarvittaessa.
 - Jätä jokin leikki pois, jos aika ei riitä.
- Jos lopussa jää ylimääräistä aikaa, tee lasten kanssa jotain joka ei vaadi erityistä suunnittelua tai valmistautumista:
 - Vedä tunnettu leikki, kuten [rikkinäinen puhelin jättesanalla](#).
 - Pyydä oppilaita piirtämään kuva parhaiten mieleen jääneestä päivän aiheesta. Piirros voi olla myös yksi yhteinen, esimerkiksi taululle tai isolle paperille piirretty kokonaisuus.

Vierailun päätteeksi

- Pidä lyhyt yhteenveto tunnista oppilaiden kanssa.
Esimerkkejä kysymyksistä:
 - Mitä jäi mieleen?
 - Minkälainen tunne vierailusta jäi?
 - Opitko jotakin uutta?
 - Mistä pidit eniten vierailussa?
 - Entä mistä vähiten?
- Siivoa jälkesi tunnin lopuksi.
- Älä poistu kiireessä!
- Pyydä ennen lähtöä palautetta opettajalta. Jos opettajalla ei ole aikaa heti vierailun jälkeen, pyydä palautetta sähköpostilla (pyydä siis opettajalta sähköpostiosoite, jos sinulle ei jo ole sitä).
 - Palautetta on tarkoitus saada omasta toiminnasta kuten siitä, mitkä ovat omia vahvuuksia ja missä olisi vielä kehitettävää. Palautteen ideana **on auttaa sinua ymmärtämään taitojasi** sekä hyödyntämään niitä jatkossa esimerkiksi työhaussa, kuten ansioluettelossa/ CV:ssä.
 - Esimerkkejä kysymyksistä:
 - Kuinka vierailu sujui kokonaisuudessaan?
 - Mikä mielestäsi toimi hyvin?
 - Mitä olisin voinut tehdä toisin?
 - Miten arvioisit vuorovaikutustani lasten kanssa?
 - Olinko selkeä ja ymmärrettävä?
 - Osasinko ottaa lasten ikätason huomioon?
 - Missä onnistuin mielestäsi parhaiten?
 - Missä taas minulla olisi mielestäsi kehitettävää jatkoa ajatellen?

Esimerkki: alustus vierailulle

HUOM! Alustuksen hyödyntäminen on vapaavalintaista, ei pakollista. Sen tarkoitus on helpottaa vierailun suunnittelua ja vetämistä.

- Aloita esittelemällä itsesi.
- Kerro, miksi olet tullut koululle.
Esimerkki: Olen tänään täällä, koska aion kertoa teille jätteiden lajittelusta sekä kierrättämisestä.
- Katsotaan Tellustajat -sarjan jakso lajittelusta.
- Jakson jälkeen oppilailta kysytään esimerkiksi:
Lajitellaanko teidän luokassanne tai koulussa?
Viitkaa: kuinka monen kotona lajitellaan?
Viitkaa: oletko itse lajitellut roskaa?
- Sen jälkeen tutustutaan yhdessä kierrätettäviin jätejakeisiin (biojäte, kartonkipakkaukset, lasipakkaukset, muovipakkaukset, paperi, pienmetalli, sekajäte, sähkö- ja elektroniikkaromu ja vaarallinen jäte). Voit antaa vinkkejä, jos tämä tuntuu haastavalta. Kirjoita jätejakeet näkyviin taululle ja muista käyttää tavuviivoja tarvittaessa. Vuoron saa aina viittaamalla. Kun kaikki jätejakeet on nimetty, voidaan sen jälkeen kirjata taululle, mitä jätteitä eri jakeisiin kuuluu.
- Esimerkkejä eri jätteistä:
Biojäte: banaaninkuoret, kalanruodot, pilaantunut ruoka
Kartonkipakkaukset: mehutölkit, pahvilaatikot, keksipaketit
Lasipakkaukset: mehupullot, pilttipurkit, lasitölkit
Muovipakkaukset: karkkipussit, jäätelörasiat, hammastahnatuubit
Paperi: kirjekuoret, postikortit, lehdet
Pienmetalli: säilykepurkit, suklaamunan kääreet, pilttipurkkien kannet
Sekajäte: vanhat rikkinaiset sukat, vanupuikot, lyijykynän teroitusjäte
SER: puhelimet, televisiota, kuulokkeet
Vaarallinen jäte: paristot, lääkkeet, kynsilakat
- Kun jätejakeet ja esimerkit eri jätteistä on käyty läpi, kerro vielä lyhyesti miksi lajittelu on tärkeää.
Esimerkki: Lajittelemalla jätteet niistä saadaan arvokasta raaka-ainetta, jota voi käyttää uusien tuotteiden tekemiseen. Lajittelu on hyväksi ympäristölle.
- Sitten voidaan siirtyä leikkien ja pelien pariin. Voit jättää jätejakeet ja esimerkit taululle näkyville, jos se on mahdollista.
- Aloita leikit ja pelit kertomalla ensiksi säännöt. Sääntöjä voi aina kerrata kesken, jos on tarve.

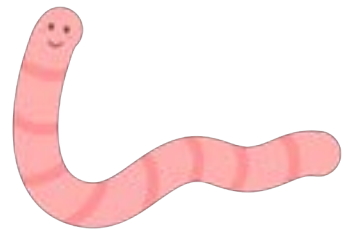
Vaihtoehtoja kouluvierailun sisältöön

Videot johdatuksena eri aiheisiin

- Yle Areenan lastenohjelmien tarjonta, esimerkiksi Tellustajat-sarja.

Varhaiskasvatuksen ilmasto-opas

- Lukuisia opetusmateriaaleja ja leikkejä eri teemoista:
 - Ilmastoystävällinen ruoka
 - Kohtuullinen kulutus
 - Energian säästäminen
 - Kestävä liikkuminen
 - Luontosuhteen vahvistaminen

Kiertokapula

- Tutustumiskäyntejä jätteen käsittelyalueille.
- Fyysisiä sekä etävierailuja kouluille.
- Lainattava puuhapaketti:
 - Laina-aika noin 2 viikkoa.
 - Noudettava ja palautettava toimipisteestä (Hämeenlinna, Hyvinkää, Järvenpää, Nurmijärvi tai Valkeakoski).
- Pelejä sekä testejä nettisivustolla, kuten Kierrätys Alias ja romuorkesteri.

Loimi-Hämeen Jätehuolto (LHJ)

- Tutustumiskäyntejä Forssan Kiimassuon jätekeskukseen.
- Kouluvierailuja pyydettyä.
- Lainattava lajittelulaatikosto.

Kierrätyskaverit-tehtäväkirja

- Kierrätystä ja kiertotaloutta käsitteleviä yksinkertaisia tehtäviä.
- Tulostettavissa pdf-tiedostosta.

Roskakävely

- Oppilaille roskapussit, suojaavat hanskat ja mahdollisuuksien mukaan roskapihdit.
- Toteutus esimerkiksi koulun pihalla, puistossa tai läheisen tien varrella.
- Voidaan kilpailla, kuka kerää eniten tai tutkia, mitä kaikkia erilaisia roskia löytyy. Entä mistä roskat ovat peräisin?

Jäteautonkuljettaja Roska-Roopen työpäivä

- Roska-Roopen piirtäminen omien mielikuvien pohjalta.
- Lajiteltavien jätteen läpikäynti.
 - Viittaamalla saadaan vuoro kertoa yksi jätejake.
 - Vetäjä kirjoittaa taululle jätejakeet sanotussa järjestyksessä.
 - Kierrätettävät jätejakeet:
 - Biojäte
 - Kartonkipakkaukset
 - Lasipakkaukset
 - Muovipakkaukset
 - Paperi
 - Pienmetalli
 - Sekajäte
 - Sähkö- ja elektroniikkaromu
 - Vaarallinen jäte
- Lajittelulaatikosto
 - Kehitä eri jätejakeita sisältävä lajittelulaatikosto tai lainaa paikalliselta jätehuoltoyhtiöltä, mikäli heillä sellainen on.
 - Tavoitteena on löytää kaikille jätteille oma paikkansa.

Sanastokortit

- Sanastokortit avaavat jätehuoltoon ja kierrätykseen liittyviä sanoja.
- Kortteja voi heijastaa taululle tai tulostaa. Ne voidaan lukea luokassa tai esimerkiksi osana rastikierrosta.

Kestävien elämäntapojen bingo

- Kestävät elämäntavat pitävät sisällään niin itsestä kuin toisista ihmisistä huolehtimista, luonnon kunnioittamista ja fiksua kuluttamista, kuten turhan ostamisen välttämistä ja energian säästämistä.
- Bingon täyttämiseen on eri mahdollisuuksia: sen voi antaa oppilaille kotiläksyksi mukaan, sitä voidaan täyttää ryhmissä, koko luokan voimin jne.
- Voit käyttää valmiiksi täydennettyä tai tyhjää bingopohjaa. Tyhjään bingoruudukkoon voit keksiä itsenäisesti tai yhdessä lasten kanssa tehtävät. Esimerkkejä:
 - Kohtelin kaikkia luokkakavereita yhdenvertaisesti enkä jättänyt ketään porukan ulkopuolelle.
 - Puutuin tilanteeseen, jossa jotain syrjittiin tai kiusattiin.
 - Liikuin/ leikin lähimetsässä.
 - Kunnioitin luonnossa liikkeessa muita lajeja antamalla niiden olla.
 - Jätin/pyysin vanhempia jättämään pihan lehdet haravoimatta.
 - Kiinnitin huomiota ruutuaikaani tai vähensin ruutuaikaani.
 - Luin kirjaa television/kännykän katsomisen sijaan.
 - Suljin sähkölaitteet käytön jälkeen tai silloin kun en käyttänyt niitä.
 - Selvitin syömäni ruoan tai ostamani tuotteen alkuperää ja ympäristövaikutuksia.
 - En käyttänyt kertakäyttöt tuotteita ollenkaan.
 - Ostin tai pyysin vanhempaa ostamaan ruokakaupasta hävikkituotteen.
 - Opettelin huoltamaan/korjaamaan vaatteita/tavaroita.
 - Kannustin muita lajittelemaan jätteet.
 - Kävin kirpputorilla etsimässä tarvitsemaani.
- Rasti merkitään / ruutu väritetään, kun tehtävä on suoritettu.
- Bingo on se, kun yhden vino-, vaaka- tai pystyrivin kaikissa ruuduissa on merkintä. Vaihtoehtoisesti voidaan yrittää värittää kaikki ruudut.
- Tallenna bingon (valmiiksi täytetty tai tyhjä) sivu itsellesi ja tulosta. Joskus useamman sivun kopiointi voi olla helpointa skannaamalla ja kopioimalla jo tulostettua sivua.

Leikkejä

Värileikki kestävillä elämäntavoilla

- Käytetään värileikin mallia niin, että eteenpäin saa liikkua aina, kun on tehnyt esimerkiksi viikon aikana teon, joka lukeutuu kestäviin elämäntapoihin. Teon mukaan liikutaan eri askelin, kuten loikkien, hyppien sekä ottamalla isoja tai pieniä askelia.
- Voit hyödyntää leikissä tämän oppaan [kestävien elämäntapojen bingon](#) kohtia.
- Leikki toimii parhaiten ulkona tai liikuntasalissa, mutta on toteutettavissa luokkahuoneessa lyhyempänä versiona.

Maa-meri-laiva lajitteluleikkinä

- Sijoitetaan maahan kolme viivaa sopivan etäälle toisistaan. Lajitteluversiossa ne nimetään maan, meren ja laivan sijaan tietyiksi jätelajeiksi, kuten biojätteeksi, kartongiksi ja muoviksi.
- Kun huudetaan ”kartonki”, oppilaiden tulee juosta kyseiseksi jätelajeksi nimetylle viivalle ja niin edelleen. Leikin käytyä tutuksi ja lajittelutaitojen ollessa jo paremmin hallussa, voidaan huutaa esimerkiksi ”mehutölkki” ja oppilaiden tulisi tällöin juosta kartonkiviivalle. Kun huudetaan ”kalanruoto” tulisi juosta biojätteeksi nimetylle viivalle ja niin edelleen.
- Leikkiä voi leikkiä aluksi kolmella eri jätelajella, kuten ohjeessa. Etenkin nuorempien lasten kanssa, kun opetellaan vasta uusia leikkejä voi hyvinkin pysytellä leikin perusversiossa.
- Jos ja kun leikki on tuttu, voidaan siirtyä haasteellisempaan versioon. Etenkin vanhempien lasten kanssa leikin ollessa jo entuudestaan tuttu ja lajittelu asioiden ollessa tutumpia kannattaa siirtyä haasteellisempaan versioon.
- Lisähaasteena jätelajeita voi myös kokeilla vaihtaa toisiksi kesken leikin. Esimerkiksi biojäte vaihtuu sekajätteeksi, kartonki metalliksi ja muovi lasiksi.

Laiva on lastattu (jätteillä)

- Valitaan tietty aihealue tunnin aiheeseen liittyen kuten erilaiset jätteet, joilla laiva on lastattu.
- Jos leikkiä leikitään luokassa, pelivuorosta kertovaa palloa ei välttämättä tarvita. Voidaan istua omilla paikoilla ja mennä eteenpäin esimerkiksi järjestyksessä tai niin, että edellinen vastaaja osoittaa seuraavaa vastaajaa viittaavien oppilaiden joukosta.
- Vastaaja sanoo aina vuorollaan ”laiva on lastattu...” ja sitten valitun sanan päätettyyn aihealueeseen liittyen. Leikistä voi tehdä myös haastavamman rajaamalla aiheita yhä tarkemmiksi, kuten vaihtamalla kaikenlaiset jätteet, vaikka pelkäksi biojätteeksi.
- Peli päättyy, kun uusia sanoja ei enää keksitä. Peli voi aloittaa uudestaan vaihtamalla aihetta.

Lajittelijat

Huomioitavaa: Tämä leikki soveltuu paremmin ryhmille, joilla jätteiden lajittelu ja kierrättäminen ovat hallussa.

- Rajataan neliön muotoinen alue ja nimetään kulmat eri jätejakeiden mukaan, esimerkiksi **BIOJÄTE**, **MUOVI**, **KARTONKI** ja **METALLI**.
- Käydään yhdessä läpi, mitä kuhunkin astiaan kuuluu laittaa.
- Valitaan neljä lajittelijaa, jotka menevät omiin kulmiinsa kertaamaan, mitä kyseisen kulman jäteastiaan kuuluu. Muut osallistujat jäävät alueen keskelle.
- Leikki alkaa ja lajittelijat yrittävät ottaa muita kiinni. Kiinni jäädessään lajittelija nimeää kiinnisaadun omaan kulmaansa sopivaksi jätteeksi. Esimerkiksi kun kyseessä on biojäte, sanoo tämä kiinnijäädylle ”banaaninkuori” ja kiinnisaatu osallistuja siirtyy lajiteltavaksi kyseiseen kulmaan. Kulmaan tullessaan osallistuja kertoo siellä oleville, miksi jätteeksi hänet on nimetty ja jos jäteastiasta (kulmasta) löytyy jo samanniminen jäte, vapautuu edellinen.
- Lajittelijan tulee siis nimetä kiinnisaadut erilaisiksi jätteiksi. Jos joku lajiteltava menee väärään kulmaan, ohjaavat muut hänet oikeaan jäteastiaan.
- Leikki päättyy, kun kaikki on saatu kiinni. Lopuksi lajittelijat palaavat omille jätteistioilleen ja valitsevat kiinnijääneistä uudet lajittelijat seuraavalle kierrokselle.

Toisen roska on toisen aarre

- Tarvitset mukaan eri jätteitä, jotka oletettavasti oppilaille entuudestaan tuttuja.
- Jaetaan oppilaat ryhmiin ja annetaan jokaiselle ryhmälle omat jätteet. Ryhmissä oppilaat pohtivat miten jätteitä voisi hyödyntää toiseen käyttötarkoitukseen. Lopuksi käydään yhdessä läpi mitä kaikkea oppilaat ovat keksineet.

Huomioitavaa: Tämä versio sopii paremmin ryhmille, joilla jätteiden lajittelu ja kierrättäminen ovat hallussa.

- Toisessa versiossa jaetaan oppilaat ryhmiin ja annetaan jokaiselle ryhmälle omat jätteet. Ryhmissä oppilaat pohtivat mitä jätteistä syntyy, kun ne lajitellaan oikeisiin astioihin. Lopuksi käydään yhdessä läpi oppilaiden vastauksia. Tällöin mukaan voisi ottaa esimerkkejä esineistä/asioista, joita saadaan, kun jätteet lajitellaan oikein.

Jätepiktogrammit

- Jaetaan oppilaat ryhmiin. Annetaan jokaiselle ryhmälle paperit, joissa esiintyy jätepiktogrammeja sekä jätejakeen nimi. Ryhmässä oppilaiden tulee yhdistää oikea jätejake sitä vastaavaan piktogrammiin.
- Lopuksi käydään yhdessä läpi oikeat vastaukset ja keskustellaan mitä kuhunkin astiaan tulisi laittaa. Oppilaiden ei siis itse tarvitse etukäteen tietää jätejakeiden nimiä.
- Vaihtoehtoisesti, jos mahdollisuutta tulostamiselle ei ole, voidaan piktogrammit ja jakeiden nimet heijastaa taululle.
 - Tallenna kuva ja tulosta. / Tulosta skannaamalla.
 - **HUOM!** Paperit tulee olla tulostettuna valmiiksi ennen vierailua.

Kuva: KOTILO-hanke

Helppoa lopputekemistä

Sopivat vasta loppuun vedettäväksi, sillä niiden avulla kerrataan tunnin aikana esiin tulleita sanoja.

Sananselitys (Alias)

- Arvuutellaan tunnin aikana ilmenneitä sanoja, vuoron arvata saa viittaamalla. Arvattavaa sanaa tai siitä johdettuja sanoja ei saa sanoa sanaa selittäessä.
 - Esimerkiksi voidaan arvuutella mikä jätejäte on kyseessä, kuten "Ruoantähteet sekä pilaantunut ruoka on sellaista" (biojäte) tai "Maito- ja mehutölkit kuuluvat..." (kartonkipakkaukset) jne.

Hirsipuu

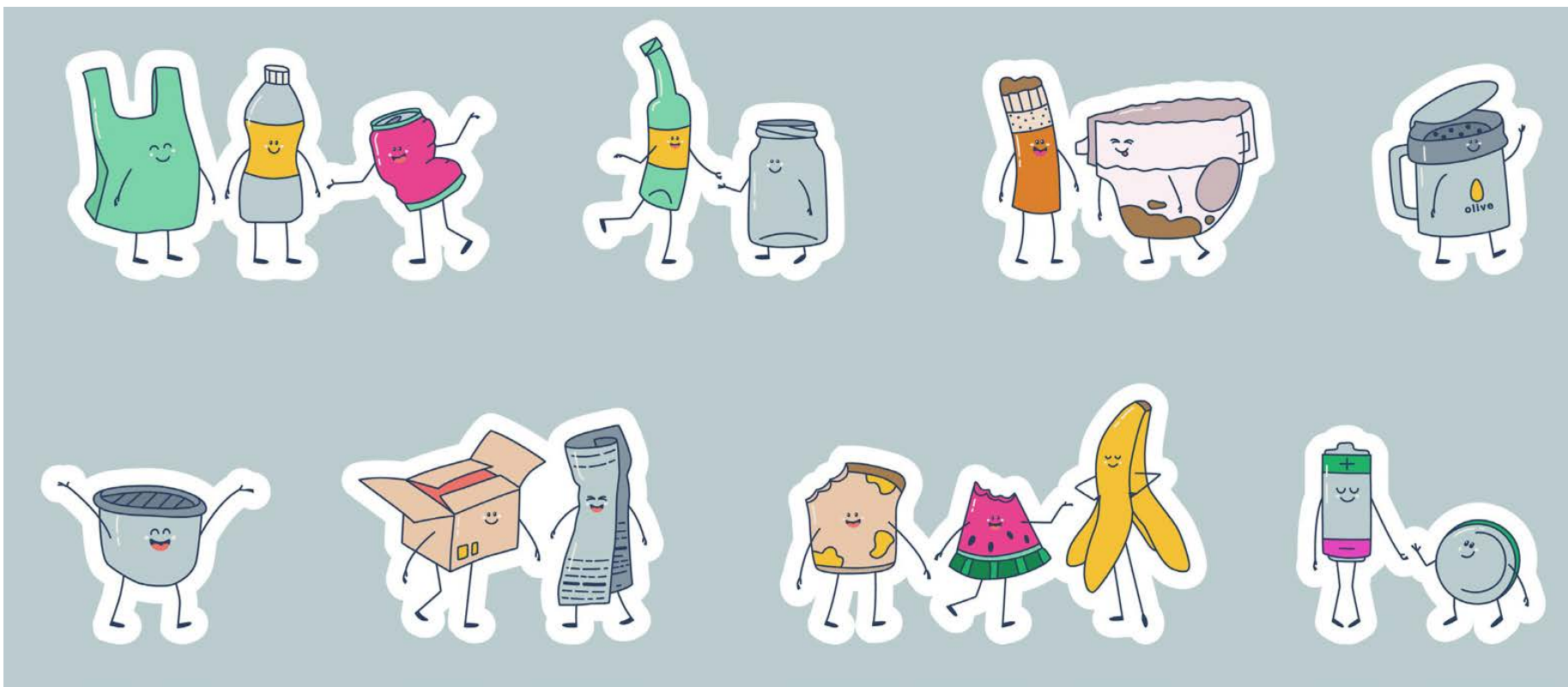
- Arvuutellaan tunnin aikana ilmenneitä sanoja, tai lauseita jos halutaan haastavampi leikki.
- Vetäjä kirjoittaa yhden valitsemansa sanan taululle hyödyntäen alaviivoja, joiden lukumäärä vastaa sanan kirjainten määrää. Eli sana näytetään tässä vaiheessa oppilaille vain alaviivoina.
- Oppilaat alkavat arvaamaan eri kirjaimia ja vuoron saa viittaamalla. Jos oppilas ehdottaa kirjainta, joka esiintyy sanassa, kirjoitetaan se kaikkiin niihin kohtiin, joissa se sanassa esiintyy. Jos oppilas ehdottaa kirjainta, joka ei esiinny sanassa kirjoitetaan se kuitenkin näkyville taululle.
- Hirsipuuta ei tarvitse piirtää eikä arvauskertojen määrää ole pakko rajoittaa. Jos niin haluaa tehdä, arvattavien kirjainten määrää voi rajoittaa esimerkiksi piirtämällä taululle valmiiksi kymmenen ympyrää, joihin "vääret" kirjaimet kirjoitetaan.
- Peli päättyy, kun kaikki sanan kirjaimet on arvattu oikein ja sana on tullut näkyville. Jos arvattavien kirjainten määrä on rajoitettu, peli voi päättyä myös arvauskertojen loppumiseen. Arvattava sana kerrotaan kuitenkin lopuksi.
- Sopii myös pelattavaksi ulkona hiekkakentällä kepin avulla tai asfaltilla liidulla.

Rikkinäinen puhelin

- Vetäjä aloittaa leikin keksimällä lyhyen lauseen ja kuiskaa sen yhdelle oppilaista yhden kerran. Oppilas jatkaa leikkiä kuiskaamalla lauseen eteenpäin sellaisenaan kuin on sen kuullut vierustoverilleen. Leikkiä jatketaan samalla tavalla, kunnes on viimeisen oppilaan vuoro. Viimeinen oppilas sanoo lauseen ääneen ja lauseen keksijä paljastaa alkuperäisen lauseen. Seuraavalla kierroksella leikin voi aloittaa joku oppilaista. Tässä versiossa lauseiden tulee liittyä tunnin aiheisiin.
 - Esimerkiksi: "Banaaninkuoret ovat biojätettä." tai "Pyöräily on ympäristöystävällistä."

JÄ-TE

JÄ-TE TAR-KOIT-TAA ROS-KI-A TAI TA-VA-ROI-TA, JOT-KA O-VAT MEN-NEET RIK-KI, EI-KÄ NII-TÄ E-NÄÄ TAR-VI-TA. E-SI-MER-KIK-SI RIK-KI-NÄI-SET SU-KAT, JOT-KA ME-NE-VÄT SE-KA-JÄT-TEE-SEEN.

LA-JIT-TE-LU

LA-JIT-TE-LU ON JÄT-TEI-DEN E-ROT-TE-LU-A JA NII-DEN
LAIT-TA-MIS-TA E-RI JÄ-TE-AS-TI-OI-HIN.

KIER-RÄ-TYS

KIER-RÄ-TYS ON TOI-MIN-TAA, JOS-SA ROS-KI-EN MA-TE-RI-AA-LI
KÄY-TE-TÄÄN UU-DEL-LEEN.
E-SI-MER-KIK-SI KARK-KI-PUS-SIN MUO-VIS-TA VOI-DAAN TEH-DÄ
TIS-KI-HAR-JAN-PÄÄ.

JÄ-TE-PIS-TE

JÄ-TE-PIS-TE ON PAIK-KA, JON-NE
TA-LON A-SUK-KAAT VIE-VÄT
ROS-KAT. TA-VAL-LI-SES-TI
JÄ-TE-PIS-TEES-SÄ ON
JÄ-TE-AS-TI-AT SE-KA- JA BI-O-
JÄT-TEEL-LE, MUO-VI-,
KAR-TON-KI- JA LA-SI-
PAK-KAUK-SIL-LE,
PIEN-ME-TAL-LIL-LE SE-KÄ
PA-PE-RIL-LE.

SE-KA-JÄ-TE

SE-KA-JÄ-TE ON SE-KA-LAIS-TA KIER-RÄ-TYS-KEL-VO-TON-TA
JÄ-TET-TÄ. SE-KA-JÄT-TEI-SIIN VOI LAIT-TAA E-SI-MER-KIK-SI
RIK-KI-NÄI-SET KEN-GÄT JA LYI-JY-KY-NÄN TE-ROI-TUS-JÄT-TEEN.
SE-KA-JÄ-TE POL-TE-TAAN JA SII-TÄ SAA-DAAN SÄH-KÖÄ.

BI-O-JÄ-TE

BI-O-JÄ-TE ON RUO-KAI-LUS-TA JA
RUO-AN-LAI-TOS-TA SYN-TY-VÄÄ JÄ-TET-TÄ.
E-SI-MER-KIK-SI BA-NAA-NIN-KUO-RET JA
KA-LAN-RUO-DOT O-VAT BI-O-JÄ-TET-TÄ.

MUO-VI / MUO-VI-PAK-KAUK-SET

MUO-VIN-KE-RÄYK-SEEN KUU-LU-VAT VAIN MUO-VI-PAK-KAUK-SET. MUO-VI-PAK-KAUK-SIA O-VAT E-SI-MER-KIK-SI JO-GURT-TI-PUR-KIT JA KARK-KI-PUS-SIT. MUUT MUO-VI-SET TA-VA-RAT KU-TEN ÄM-PÄ-RIT JA LE-LUT EI-VÄT KUU-LU MUO-VIN-KE-RÄYK-SEEN.

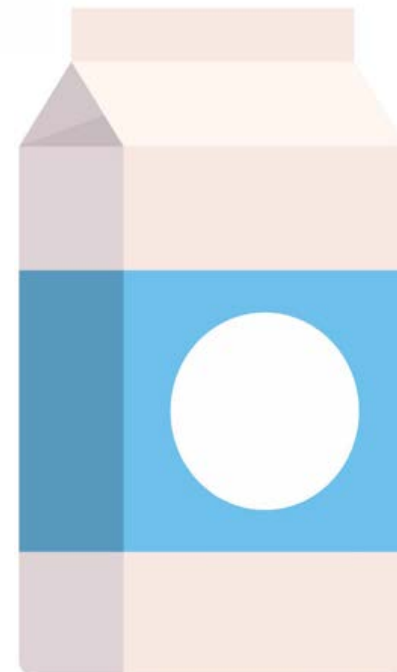

KAR-TON-KI- PAK-KAUK-SET

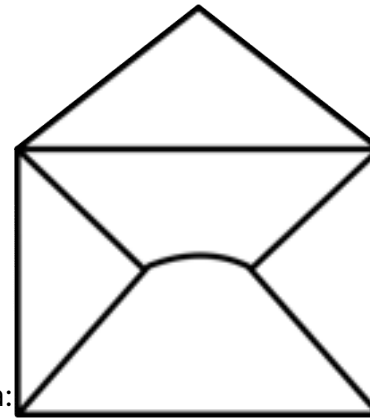
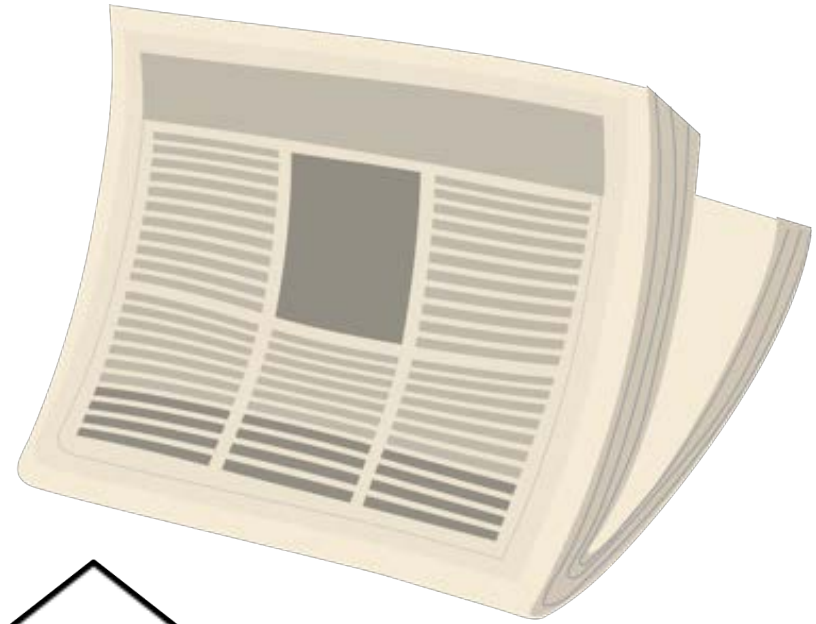
Kuva:
Papunet

KAR-TON-KI-PAK-KAUS-KE-RÄYK-SEEN
SO-PI-VAT KAI-KEN-LAI-SET KAR-TON-KI-
PA-PE-RI- JA PAH-VI-PAK-KAUK-SET.
TÄL-LAI-SI-A O-VAT E-SI-MER-KIK-SI
MAI-TO- JA ME-HU-TÖL-KIT SE-KÄ
VES-SA-PA-PE-RIN HYL-SYT.

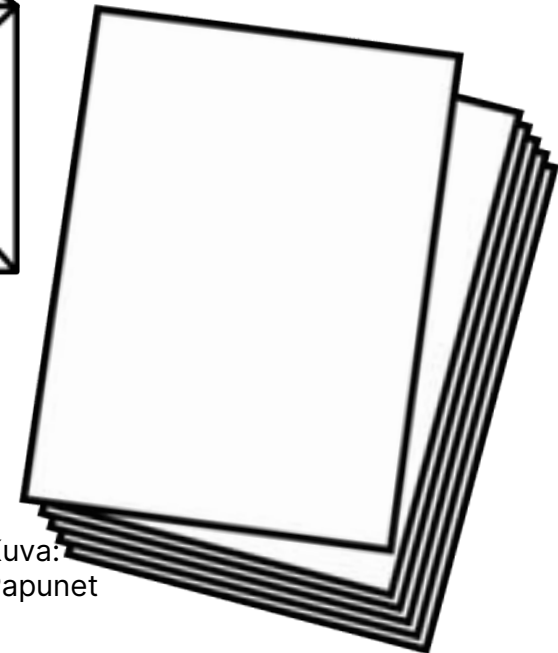

PA-PE-RI

PA-PE-RIN-KE-RÄYK-SEEN
KÄY KAIK-KI POS-TI-NA
TU-LE-VA PA-PE-RI, KU-TEN
SA-NO-MA-LEH-DET. MYÖS
KIR-JOI-TUS- JA
TU-LOS-TUS-PA-PE-RI ON
PA-PE-RIN-KE-RÄYK-SEEN
SO-PI-VAA.

Kuva:
Papunet

Kuva:
Papunet

LA-SI-PAK-KAUK-SET

LA-SI-PAK-KAUS-KE-RÄYK-SEEN
KUU-LU-VAT TYH-JÄT JA
PAN-TIT-TO-MAT LA-SI-PUL-LOT
JA LA-SI-PUR-KIT.
E-SI-MER-KIK-SI PILT-TI- JA
HIL-LO-PUR-KIT VOI LAIT-TAA
LA-SIN-KE-RÄYK-SEEN.

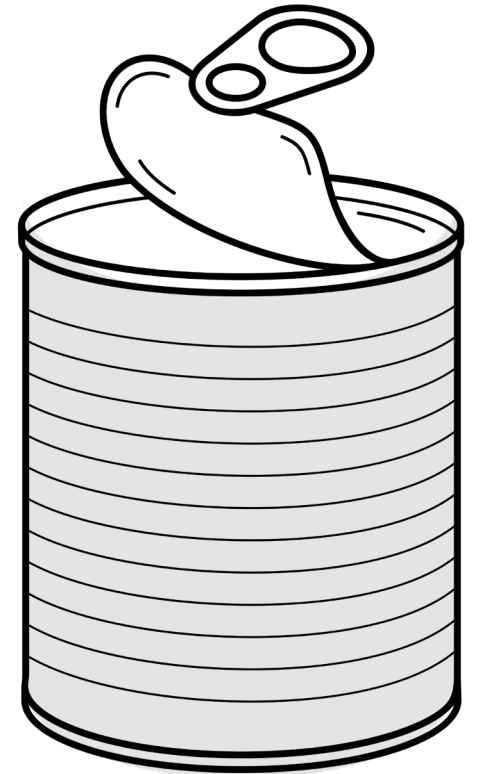
RIK-KI MEN-NEET LA-SI-AS-TI-AT KU-TEN JUO-MA-
LA-SIT EI-VÄT KUU-LU LA-SIN-KE-RÄYK-SEEN.

Kuva:
Papunet

PIEN-ME-TAL-LI

PIEN-ME-TAL-LI-A O-VAT TYH-JÄT JA
PUH-TAAT ME-TAL-LI-SET PAK-KAUK-SET
KU-TEN SÄI-LY-KE-TÖL-KIT. PIEN-ME-TAL-LIN-
KE-RÄYK-SEEN SAA LAIT-TAA MYÖS
MUI-TA PIE-NI-Ä ME-TAL-LI-E-SI-NEI-TÄ
KU-TEN KAT-TI-LOI-TA.

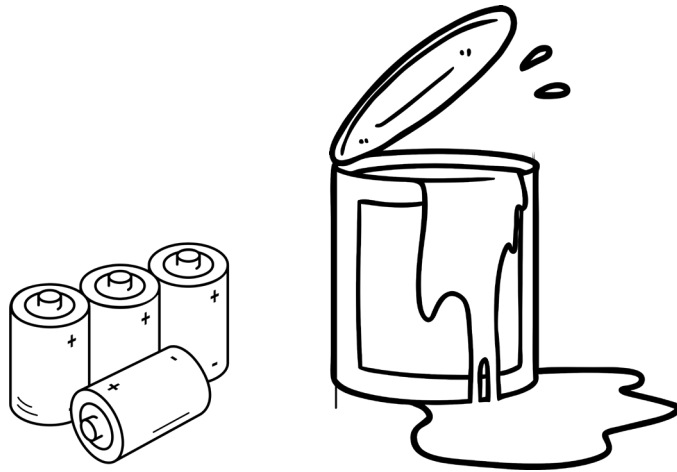

SÄH-KÖ- JA E-LEKT-RO-NIIK-KA-RO-MU / SER

SÄH-KÖ- JA E-LEKT-RO-NIIK-KA-RO-MU
E-LI SER-JÄT-TEI-SIIN KUU-LU-VAT
KAIK-KI SEL-LAI-SET LAIT-TEET, JOT-KA
TOI-MI-VAT SÄH-KÖL-LÄ TAI
PA-RIS-TOIL-LA. SER-KE-RÄYK-SEEN
VOI VIE-DÄ E-SI-MER-KIK-SI RIK-KI-NÄI-SET
PU-HE-LI-MET JA LA-TU-RIT.

VAA-RAL-LI-NEN JÄ-TE

VAA-RAL-LI-NEN JÄ-TE VOI
VÄÄ-RIN KÄ-SI-TEL-TY-NÄ
AI-HEUT-TAA HAIT-TAA TAI
VAA-RAA IH-MI-SIL-LE JA
YM-PÄ-RIS-TÖL-LE.
E-SI-MER-KIK-SI MAA-LIT
JA LÄÄK-KEET O-VAT
VAA-RAL-LIS-TA JÄ-TET-TÄ.

TEKS-TII-LI-JÄ-TE/ POIS-TO-TEKS-TII-LI

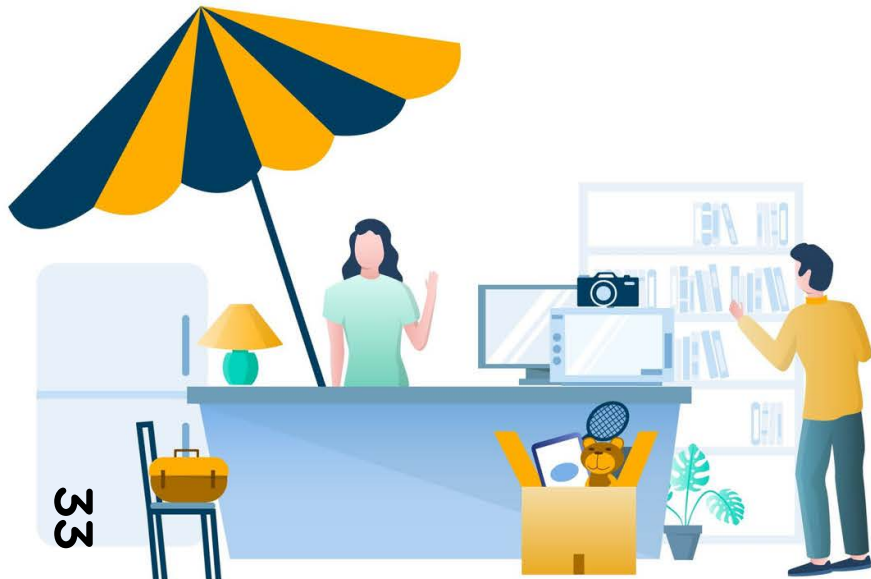

POIS-TO-TEKS-TII-LIT O-VAT
RIK-KI-NÄI-SI-Ä VAAT-TEI-TA
JA MUI-TA TEKS-TII-LE-JÄ.
POIS-TO-TEKS-TII-LIN
KE-RÄYK-SEEN VOI VIE-DÄ
E-SI-MER-KIK-SI HOU-SU-JA
JA PAI-TO-JA.

RIK-KI-NÄI-SET SU-KAT JA A-LUS-VAAT-TEET
KUU-LU-VAT SE-KA-JÄT-TEE-SEEN.

KIRP-PU-TO-RI / KIER-RÄ-TYS-MYY-MÄ-LÄ

KIRP-PU-TO-RIT JA KIER-RÄ-TYS-MYY-MÄ-LÄT O-VAT PAIK-KO-JA, JOIS-SA MYY-DÄÄN JA JOIS-TA VOI OS-TAA KÄY-TET-TY-Ä TA-VA-RAA JA VAAT-TEI-TA.

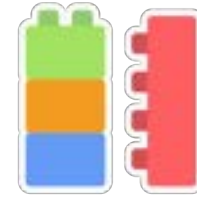

YM-PÄ-RIS-TÖ-YS-TÄ-VÄL-LI-NEN

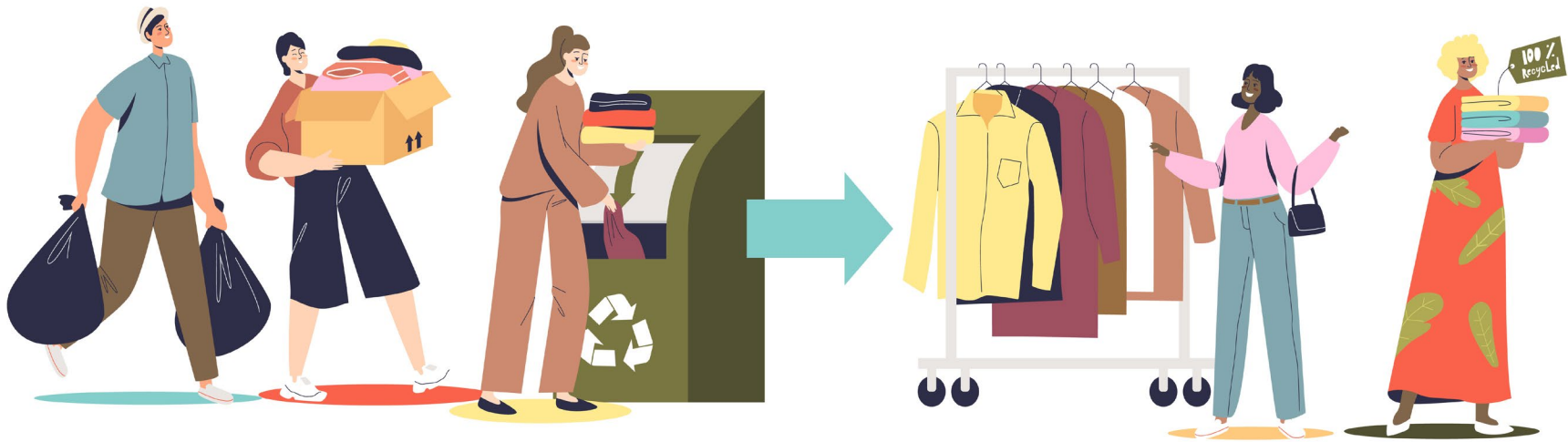
YM-PÄ-RIS-TÖ-YS-TÄ-VÄL-LI-NEN
TAR-KOIT-TAA TOI-MIN-TA-TA-PO-JA
TAI A-SI-OI-TA, JOT-KA
AI-HEUT-TA-VAT
MAH-DOL-LI-SIM-MAN VÄ-HÄN
HAIT-TAA YM-PÄ-RIS-TÖL-LE.
E-SI-MER-KIK-SI PYÖ-RÄI-LY ON
YM-PÄ-RIS-TÖ-YS-TÄ-VÄL-LIS-TÄ.

UU-DEL-LEEN-KÄYT-TÖ

UU-DEL-LEEN-KÄYT-TÖ TAR-KOIT-TAA, ET-TÄ O-MAT TAI JON-KUN TOI-SEN VAN-HAT VAAT-TEET TAI TA-VA-RAT PÄÄ-TY-VÄT SEU-RAA-VAN HEN-KI-LÖN KÄYT-TÖÖN. E-SI-MER-KIK-SI KIRP-PU-TO-RIL-TA HAN-KI-TUT KÄY-TE-TYT VAAT-TEET JA LE-LUT O-VAT UU-DEL-LEEN-KÄYT-TÖ-Ä.

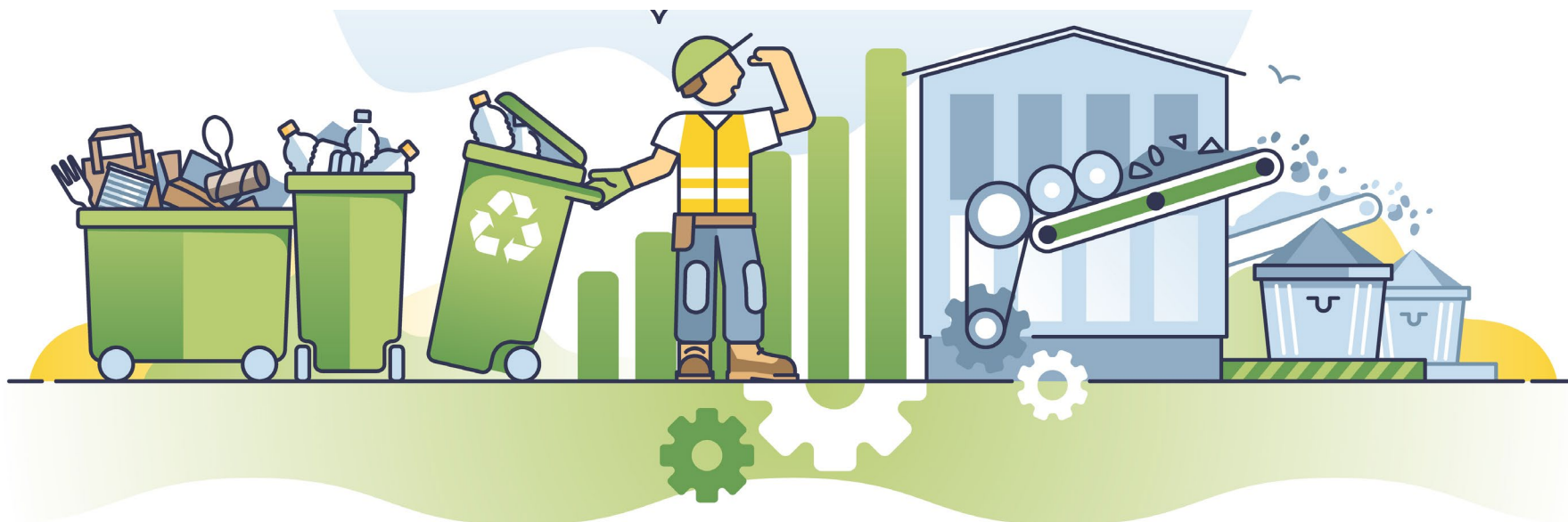
JÄ-TE-HUOL-TO

JÄ-TE-HUOL-TO ON TOI-MIN-TAA, JOS-SA
JÄT-TEET KE-RÄ-TÄÄN, KUL-JE-TE-TAAN JA
KÄ-SI-TEL-LÄÄN. E-SI-MER-KIK-SI KO-TO-NA
JÄT-TEET KE-RÄ-TÄÄN JA JÄ-TE-AU-TO
HA-KEE NE, SE-KÄ KUL-JET-TAA
JÄ-TE-LAI-TOK-SEEN.

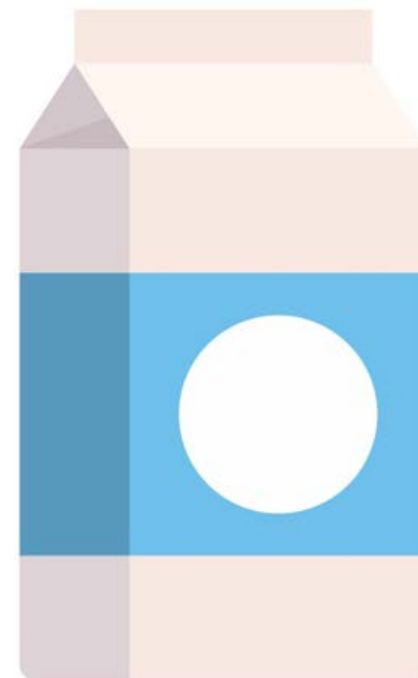
JÄ-TE-KES-KUS

JÄ-TE-KES-KUS ON PAIK-KA, JO-KA OT-TAA VAS-TAAN E-RI-LAI-SI-A JÄT-TEI-TÄ. E-SI-MER-KIK-SI RIK-KI-NÄI-SI-Ä I-SO-JA HUO-NE-KA-LU-JA, TE-LE-VI-SI-OI-TA JA RE-MONT-TI-JÄT-TEI-TÄ.

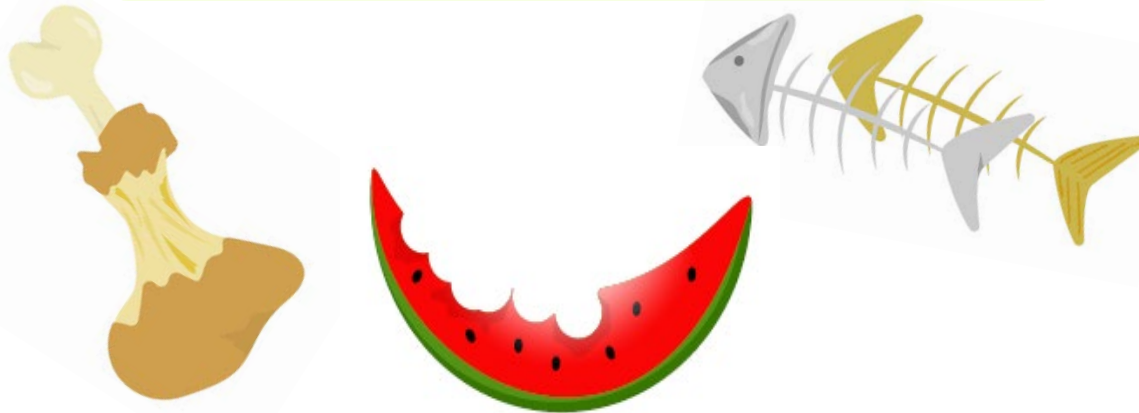
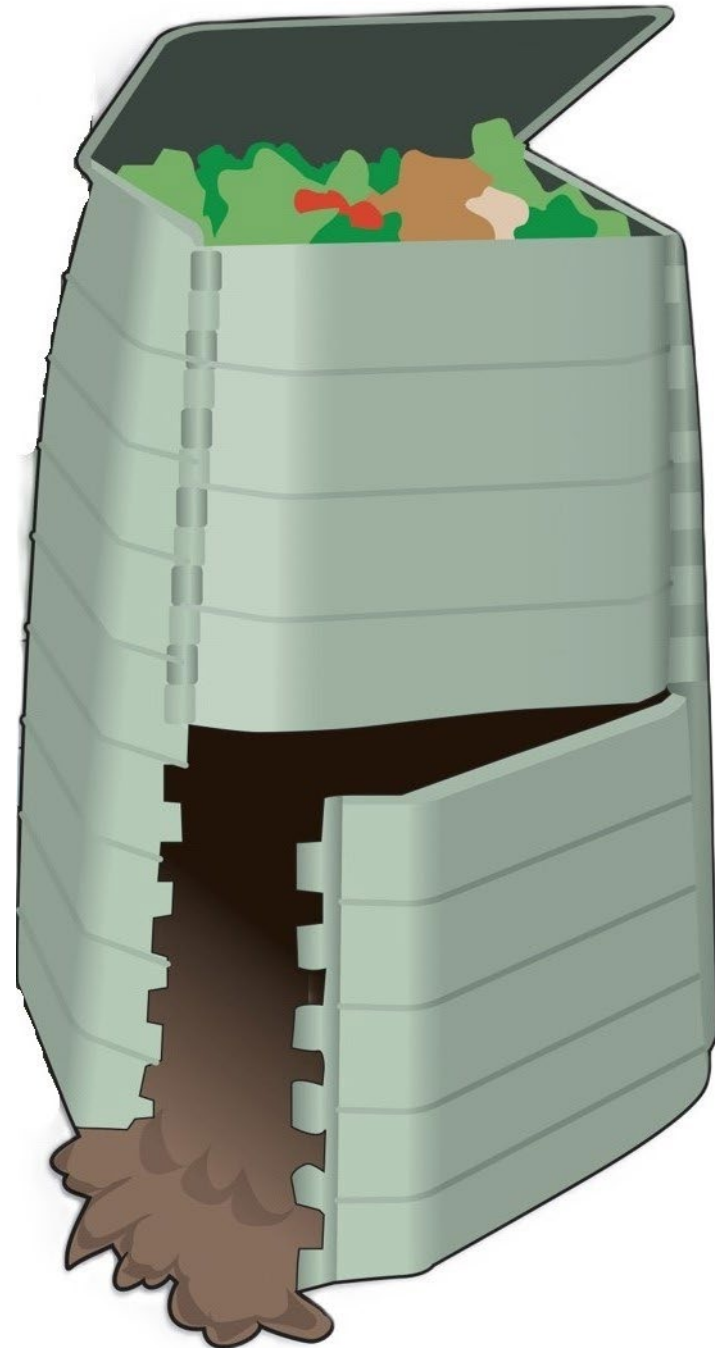
RIN-KI-E-KO-PIS-TE

RIN-KI-E-KO-PIS-TE ON KE-RÄYS-PIS-TE
PAK-KAUS-JÄT-TEIL-LE. NII-TÄ O-VAT KAR-TON-KI-,
LA-SI-, ME-TAL-LI- JA MUO-VI-PAK-KAUK-SET.
KE-RÄYS-PIS-TE VOI OL-LA KAU-PAN PI-HAL-LA.

KOM-POS-TOIN-TI

KOM-POS-TOIN-TI TAR-KOIT-TAA
BI-O-JÄT-TEEN MUUT-TU-MIS-TA
MUL-LAK-SI KOM-POS-TO-RIS-SA.
KOM-POS-TO-RI ON TU-KE-VA, JO-KO
IT-SE RA-KEN-NET-TU TAI OS-TET-TU
AS-TI-A.
E-SI-MER-KIK-SI BA-NAA-NIN-KUO-RI
MUUT-TUU MUL-LAK-SI KOM-POS-TO-
RIS-SA.

BI-O-KAA-SU

BI-O-KAA-SU ON KAA-SU, JO-TA TEH-DÄÄN BI-O-JÄT-TEES-TÄ.
SIL-LÄ VOI-DAAN LÄM-MIT-TÄÄ KO-TE-JA, KÄYT-TÄÄ
POLT-TO-AI-NEE-NA JA TUOT-TAA SÄH-KÖÄ.
E-SI-MER-KIK-SI JÄ-TE-AU-TO VOI KUL-KE-A BI-O-KAA-SUL-LA.

ROS-KAA-MI-NEN

ROS-KAA-MI-NEN ON TY-PE-RÄÄ. SE TAR-KOIT-TAA ROS-KI-EN HEIT-TÄ-MIS-TÄ LUON-TOON TAI KA-DUL-LE. SE ON VAA-RAL-LIS-TA E-LÄI-MIL-LE, KU-TEN LIN-NUIL-LE. KUN ROS-KAT LA-JI-TEL-LAAN, NII-DEN MA-TE-RI-AA-LI VOI-DAAN KÄYT-TÄÄ UU-DES-TAAN.

Lajittelu

Lajittelu on jätteiden erottelua ja niiden laittamista eri jäteastioihin. Lajittelemalla jätteet mahdollistat niiden kierrätyksen.

Jätepiste

Kuva: KOTILO-hanke

Jätepiste on kotitalouksien tai taloyhtiön asukkaiden yhteinen jätteiden keräyspaikka, joka sijaitsee taloyhtiön alueella. Tavallisesti jätepisteessä on jäteastiat seka- ja biojätteelle, muovi-, kartonki- ja lasipakkauksille, pienmetallille sekä paperille.

Sekajäte

Sekajäte on sekalaista kierrätyskelvotonta jätettä. Sekajätteisiin voi laittaa esimerkiksi rikkinäiset ja korjauskelvottomat kengät, lyijykynän teroitusjätteen, pumpulipuikot ja rikkoutuneet astiat. Jätevoimalassa sekajäte poltetaan ja siitä saadaan kaukolämpöä ja sähköä.

Biojäte

Biojäte on maatuva ja kompostoituvaa ruokailusta ja ruoanlaitosta syntyvää jätettä. Biojäte on eloperäistä, joten ruoantähteiden lisäksi esimerkiksi kuihtuneet kukat ja nenäliinat ovat myös biojätettä.

Muovi / Muovipakkaukset

Muovinkeräykseen kuuluvat vain muovipakkaukset. Muovipakkauksia ovat esimerkiksi jogurttipurkit, voirasiat, saippuapullot, muovikassit ja karkkipussit sekä -kääreet.

Muut muoviset tavarat kuten ämpärit ja lelut eivät kuulu muovinkeräykseen.

Kartonkipakkaukset

Kartonkipakkauskeräykseen sopivat kaikenlaiset kartonki-, paperi- ja pahvipakkaukset. Tällaisia ovat esimerkiksi maito- ja mehutölkit, kartonkiset muropakkaukset, paperikassit ja vessapaperin hylsy.

Paperi

Paperinkeräykseen käy kaikki postiluukusta tai postilaatikoon tuleva paperi, kuten kirjekuoret, sanomalehdet ja postikortit. Myös kirjoitus- ja tulostuspaperi on paperinkeräykseen sopivaa.

Lasipakkaukset

Lasipakkauskeräykseen kuuluvat värilliset sekä värittömät, tyhjät ja pantittomat lasipullot ja lasipurkit.

Lasinkeräykseen ei saa laittaa juomalaseja, lasiastioita, ikkuna- ja peililasia. Ne ovat koostumukseltaan erilaista lasia eikä niitä voi hyödyntää samalla tavalla, kuten lasipakkauksia. Sen takia ne kuuluvat sekajätteeseen.

Pienmetalli

Pienmetallia ovat tyhjt ja puhtaat metalliset pakkaukset kuten säilyketölkit ja alumiinivuoat. Pienmetallin keräykseen saa laittaa myös muita pieniä metalliesineitä kuten kattiloita ja paistinpannuja.

Metalli kannattaa lajitella, sillä sitä voi kierrättää lähes loputtomiin!

Sähkö- ja elektroniikkaromu / SER

Sähkö- ja elektroniikkaromu eli SER-jätteisiin kuuluvat kaikki käytöstä poistetut laitteet, jotka tarvitsevat toimiakseen sähkövirtaa, paristoa, akkua tai aurinkoenergiaa. Myös kaikki lamput paitsi hehku- ja halogeenilamput ovat sähkölaitteita. SER-keräykseen voi viedä esimerkiksi kodinkoneita, televisioita, puhelimia ja latureita.

Vaarallinen jäte

Vaarallinen jäte on jätettä, joka aiheuttaa haittaa tai vaaraa ihmiselle sekä ympäristölle. Esimerkiksi käytöstä poistetut liimat, maalit, akut ja lääkkeet ovat vaarallista jätettä. On erittäin tärkeää, että vaarallinen jäte toimitetaan sille tarkoitettuun oikeaan paikkaan.

Tekstiilijäte/ poistotekstiili

Poistotekstiilit ovat rikkinäisiä tai muuten käyttökelvottomia vaatteita ja kodin tekstiilejä. Poistotekstiilin keräykseen kelpaavat pestyt ja kuivat tekstiilit, kuten lakanat, pyyhkeet, housut ja paidat.

Homeiset ja märät tekstiilit sekä esimerkiksi matot, alusvaatteet ja peitot ovat sekajätettä eivätkä ne kelpaa poistotekstiilin keräykseen.

RINKI-ekopiste

RINKI-ekopiste on keräyspiste pakkausjätteille: muovi-, kartonki-, lasi- ja metallipakkauksille.

Monesti samassa paikassa on myös esimerkiksi vaatekeräysastia. Monet RINKI-ekopisteet ovat kauppojen pihoilla.

Kuva: Suomen Pakkauskierätys Rinki Oy

Kirpputori / kierrätysmyymälä

Kirpputorit ja kierrätysmyymälät ovat paikkoja, joissa myydään ja joista voi ostaa käytettyä tavaraa, vaatteita ja muita tuotteita.

Ympäristöystävällinen

Ympäristöystävällinen tarkoittaa toimintatapoja tai tuotteita, jotka aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa ympäristölle.

Ympäristöystävällinen tuote on esimerkiksi helposti kierrätettävä tai biohajoava.

Ympäristöystävällisiä toimintatapoja ovat esimerkiksi kierrätys, kasvisruoan syönti ja pyöräily.

Uudelleenkäyttö

Uudelleenkäyttö tarkoittaa sitä, että tavaroita tai niiden osia käytetään uudestaan samassa tarkoituksessa johon ne on alun perin valmistettu tai tarkoitettu. Tuote voi vaatia kunnostusta tai muokkausta. Uudelleenkäyttöä on esimerkiksi kirpputorilta hankitut käytetyt vaatteet ja lelut. Uudelleenkäyttö pienentää ympäristön kuormitusta ja on ympäristöystävällinen vaihtoehto.

BIOJÄTE

MUOVIPAKKAUKSET

KARTONKIPAKKAUKSET

PAPERI

METALLIPAKKAUKSET

LASIPAKKAUKSET

SEKAJÄTE

POISTOTEKSTIILIT

SÄHKÖLAITTEET

VAARALLINEN JÄTE

Euroopan unionin
osarahoittama

HÄMEEN LIITTO
Regional Council of Häme

HAMK
Hämeen ammatti-
korkeakoulu

KOTILO

Kuluttajien osallistaminen jätteiden
syntypaikkalajittelun edistämiseen

KESTÄVÄT ELÄMÄNTAVAT B I N G O

Kuljin koulumatkan kävellen, pyörällä tai bussilla	Korjasin tai huolsin rikkinäisen tavarat	Laitoin itselle tarpeettomat tavarat kiertoon	Lajittelin roskat	Sammutin itselle turhat valot
Vein käytetyt paristot kierrätykseen	Suljin hanan saippuoinnin ajaksi	Söin lautasen tyhjäksi	Laitoin postilaatikkoon "ei mainoksia" -tarran	Jaoin läheiselle tietoa tämän bingon aiheista
Tein vanhasta jotakin uutta	Autoin kaveria tai perheenjäsentä	Keksi oma tehtävä	Palautin tölkit ja pullot kauppaan	Lainasin tavarat kirjastosta tai kaverilta
Kiinnitin huomiota ostosteni pakkauksiin	Keräsin luonnosta roskan roskikseen	Annoin tai toivoin itselleni aineettoman lahjan	Hankin lisää tietoa itseäni kiinnostavan jätteen lajittelusta	Pidän vapaapäivän älylaitteista
Söin aterialla kasvisruokaa	Käytin kierrätysmateriaaleja askartelussa	Käytin kestokassia kauppaostoksille	Ostin tarvitsemani käytettynä	Kävin luontoretellä

Haasta itsesi! Kuinka monta bingon ruutua saat väritettyä?
Yhdessä tekeminen on hauskeempaa, haasta perheenjäsenesi
mukaan bingoon!

Euroopan unionin
osarahoittama

HÄMEEN LIITTO
Regional Council of Häme

HAMK
Hämeen ammatti-
korkeakoulu

KOTILO

Kuluttajien osallistaminen jätteiden
syntypaikkalajittelun edistämiseen

KESTÄVÄT ELÄMÄNTAVAT

B I N G O

Lähteitä ja lisätietoja

Tässä mainituista lähteistä löytyy paljon myös muuta materiaalia, josta voi olla apua kouluvierailun sisällön suunnittelussa.

Ahola, P. (n.d.). *Vaikuttavimmat ympäristöteot*. Vihreä lippu.
<https://vihrealippu.fi/vaikuttavimmat-ymparistoteot/>

Demeca. (n.d.). *Tietoa biokaasusta*. Haettu 17.12.2025 osoitteesta
<https://demeca.fi/biokaasu/>

Ecological Certification Institute. (n.d.). *Ympäristöystävällinen selitys*.
<https://www.ecocertify.org/fi/eco-friendly/ecofriendly-explained/>

Ekokymppi. (n.d.). *Rinki-ekopisteet*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta
<https://www.ekokymppi.fi/palvelut/rinki-ekopisteet.html>

Forsman, M. & Nordblad, J. (2022). *Tellustajat*. <https://www.tellustajat.com/>

Gasum. (n.d.). *Biokaasu ja nesteytetty biokaasu (LBG)*. Haettu 17.12.2025 osoitteesta
<https://www.gasum.com/fi/gasum/tuotteet-ja-palvelut/biokaasu-ja-nesteytetty-biokaasu-lbg/>

HSY. (n.d.-a). *Jäteopas*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://www.hsy.fi/jateopas/>

HSY. (n.d.-b). *Toimiva jätetila*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta
<https://www.hsy.fi/jatteet-ja-kierratys/jatepalvelut-asuinkiinteistoille/toimiva-jatetila/>

Jätelaitosyhdistys. (n.d.). *Jätehuollon sanasto*. <https://vanha.jly.fi/sanasto.php>

Kierrätyskaverit. (n.d.) *Kierrätyskaverit*. <https://kierratyskaverit.fi/>

Kierrätyskeskus. (n.d.). *Tietoa kierrätyskeskuksesta*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta
<https://kierratyskeskus.fi/tietoa-kierratyskeskuksesta/>

Kiertokapula. (n.d.-a). *Alakoulut*. <https://kiertokapula.fi/neuvonta-ja-ymparistokasvatus/ymparistokasvatusta-kaikenikaisille/ala-koulut/>

Kiertokapula. (n.d.-b). *Pelit ja testit*. <https://kiertokapula.fi/pelit-ja-testit/>

Laari, Salla (2025). *Vetäjän opas ympäristökasvatustoiminnan järjestämiseen 1.-2.-luokkalaisille*. Opinnäytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2025091024564>

Leikkipäivä. (n.d.). *Rikkinäinen puhelin*. Leikkipankki.
<https://leikkipankki.fi/Leikit/Tiedot/389>

Loimi-Hämeen Jätehuolto. (2025). *Lajitteluopas kotitalouksille*.
<https://lhj.fi/media/lajitteluopas-kotitalouksille-2025-1.pdf>

Loimi-Hämeen Jätehuolto. (5.2.2025). *Ympäristöneuvonta*. <https://lhj.fi/lajittelu-ja-neuvonta/neuvonta/>

Martat. (n.d.). *Lajittelu ja kierrätys*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://www.martat.fi/kodinhoito/lajittelu-ja-kierratys/>

O-tekniikka. (24.11.2024). *Hirsipuu*. <https://www.o-tekniikka.fi/hirsipuu/>

Perinneleikit ry. (n.d.). *Lajittelijat*. Leikkipankki. <https://leikkipankki.fi/Leikit/Tiedot/1111>

Pidä Saaristo Siistinä ry. (n.d.). *Roskaantuminen*. <https://pidasaaristosiiistina.fi/mika-vesistojamme-uhkaa/roskaantuminen/>

Piipari. (n.d.). *Laiva on lastattu*. Leikkipankki. <https://leikkipankki.fi/Leikit/Tiedot/1011>

Pirkanmaan jätehuolto. (2024). *Mitä on lajittelu ja jätehuolto?* <https://pjhoy.fi/wp-content/uploads/2024/12/PJH-selkokielineen-lajitteluopas-WEB.pdf>

Suomen kiertovoima (KIVO). (n.d.-a). *Biojäte*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://www.kierratys.info/biojaete/>

Suomen kiertovoima (KIVO). (n.d. -b). *Poistotekstiilit*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://www.kierratys.info/poistotekstiili/>

Suomen kiertovoima (KIVO). (n.d.). *Tunnista vaarallinen jäte*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://vaarallinenjate.fi/tunnista-vaarallinen-jate/>

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry. (n.d.). *Kestävä elämäntapa*. <https://www.luontokoulut.fi/ops2016/kestava-elamantapa/>

Suomen ympäristökeskus. (8.10.2025). *Kierrätys kannattaa*. <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-arki/lajittele-ja-kierrata>

Suomen ympäristökeskus. (27.6.2025). *Uudelleenkäyttö*. <https://www.ymparisto.fi/fi/kestava-kierto-ja-biotalous/uudelleenkaytto>

Tilastokeskus. (n.d.). *Jäte*. Haettu 03.12.2025 osoitteesta <https://stat.fi/meta/kas/jate.html>

Varhaiskasvatuksen ilmasto-opas. (2021). *Opetusmateriaalit*. <https://vakanilmasto-opas.fi/opetusmateriaalit/>

Wahlström, R. & Juusola, M. (2017). *Vihreä hoiva ja kasvatus: Luontoherkkyysharjoituksia ja ympäristökasvatusta lapsille sekä nuorille* (ensimmäinen painos.). Kustannusyhtiö Artemia

Kuvalähdeluettelo

Sivu 4: KOTILO-hanke. (2024a.). 4.luokkalaisten ajatuksia kouluvierailulta.

Sivu 8: KOTILO-hanke. (2024b.). 5.luokkalaisten ajatuksia kouluvierailulta.

Sivu 17: KOTILO-hanke. (2025a). Lajittelupeli.

Sivu 26: Palao, S. (n.d.-a). Paperikassi. Papunetin kuvapankki, papunet.net.
<https://kuha.papunet.net/api/image/22522?lang=fi>

Sivu 27: Palao, S. (n.d.-b). Paperiarkit. Papunetin kuvapankki, papunet.net.
<https://kuha.papunet.net/api/image/22524>

Sivu 27: Palao, S. (n.d.-c). Kirjekuori. Papunetin kuvapankki, papunet.net.
<https://kuha.papunet.net/api/image/22438>

Sivu 28: Palao, S. (n.d.-d). Lasipullo. Papunetin kuvapankki, papunet.net.
<https://kuha.papunet.net/api/image/31420>

Sivu 43: KOTILO-hanke. (2025b). Kotitalouksien kierrätyspiste.

Sivu 54: Suomen Pakkauskierrätys RINKI Oy. (2020). Rinki-ekopiste.
<https://verkkolehti.rinkiin.fi/wp-content/uploads/2020/02/rinkiekopiste513v2-1.jpg>

Sivut 58-65: Kiertokapula. (n.d. -c). Piktogrammit eli jätekuvakkeet [8 kuvaa].
<https://kiertokapula.fi/neuvonta-ja-ymparistokasvatus/piktogrammit-eli-jatekuvakkeet/>

Sivu 66: Salpakierto. (n.d.-a). Sähkölaitteet.
<https://salpakierto.fi/jatehaku/sahkolaitteet/>

Sivu 67: Salpakierto. (n.d. -b). Vaarallinen jäte.
<https://salpakierto.fi/jatehaku/vaarallinen-jate/>

Muiden kuvien lähde Adobe Stock.